

SZENTKUTHY MIKLÓS

Bezárult Európa*

(REGÉNYRÉSZLET)

Szentkuthy Miklós cím és dátum nélkül hagyta ránk ezt a kiadatlan kéziratot, de a szöveg olvasása közben következtetni tudunk rá, hogy 1949-ben írta. A címet pedig a szövegből emeltük ki. 162 sűrűn teleírt fóliót tartalmaz. Az első kb. 50 oldal Tarquinius Superbus, száműzött római királyról szól, valamint a római birodalom egyik „limes”-én, a Kárpátok havasaiban eldugott kaszárnya viszontagságait eleveníti meg. Hírül hozzák, hogy Rómából magas katonai és papi küldöttség érkezik egy nagyszabású Castor és Pollux ünnepségre. Az itt közölt részletben a kaszárnya kiéheztetett legénysége nem mindennapi grandguignolos módon készült fel a küldöttség érkezésére és a fegyvertáncra.

De talán a kútnál is izgalmasabb volt (pláne egy kamasz számára) az a titokzatos szertartás, melyet egy rejtélyes női szerzetesrend végzett Újhold idején, mikor az még vékonyabb volt egy gyermek levágott körménél; ilyenkor kisorsoltak egy leányt maguk közül, valami ismeretlen fajtájú piros kígyót eresztettek az ölébe, az megmarta, de az a marás a parasztok és papok vakhite szerint olyan emberfölötti gyönyörűséget okozott, hogy a Heléna-papnők beleőrültek. Ezeket a kék-hisztérikákat aztán szent ereklye-ketrecekben valami még titokzatosabb kolostorba szállították, ahol halálukig ölik vagy ölelik egymást a Kígyó-Heléna nagyobb dicsőségére.

Hogy asszonyok és lányok körében a katasztrófák napirenden vannak, az természetes: parasztygyerekek egyik gyilkos viperát a másik után aggatják magukra, abban a hiszemben, hogy hátha ez a csodakígyó. Érdekes, hogy az „áspis-mámor” és „baziliszkus-organizmus” a Castor és Pollux-vallás egy másik eleménél is előfordult. Tarquinius akkor Dél-Itáliában utazott, és egy faluban majdnem elájult a bódító virágszagtól. Szamár-kordék hozták kis kosarakban vagy csokrokban a fantasztikus illatú virágokat: a parasztok mind esküdöztek, hogy ez *lótusz*, bár Tarquinius a vázaképeken másképp látta lefestve. Mikor ebből a virágból különböző füstös konyhákban (csak úgy egyszerűen az utcára nyíltak) valami kábító italt készítettek – amely a morfium és a Molyneux Cinq nevű illatszer keverékének volna nevezhető – havonta eljött egy papi kollégium érte, megvették a gyönyörű festett köcsögöket a bűvös párlattal, és szent

* A Magyar Irodalmi Múzeum kéziratárában őrzött kiadatlan regényt sajtó alá rendezte Tompa Mária.

kocsikon, melyeket nehéz aranyláncos bivalyok húztak, hazavitték. Mikor Tarquinius részletesebben érdeklődött a dolog után, megtudta, hogy Pollux tiszteletét szolgálja a dolog, Polluxét, akit Dél-Itália ezen részében „Edes”-nek neveznek, ami elég feltűnő volt az akkor még kamasz királynak, mert hiszen Pollux addig az ő szemében a bokszoló, a kocsihajtó, a gladiátor volt. Hogy lett most egyszerre „édes”? Később megtanulta, hogy ezek az ellentmondások (melyek valahol persze nem is azok) a mitológia fő örömei (és egy idő elmúltával fő-fő unalmai).

Lírai szempontból semmi nehézséget nem okozott a fiatal Tarquiniusnak (az öregnek talán még kevésbé), hogy Pollux férfias szépségét valami lótuszparfümös édességgel hozza összefüggésbe. Mondtuk már, hogy mindenféle pedantéria hiányozván belőle, nem nézte, hogy a szerelem pohara ezüstből vagy aranyból van-e eléje tálalva.

Ebben a városban látta egy öreg patikus hatalmas cégtábláját: jobbra-balra egy-egy kép az ajtókon, mint valami pogány szárnyas oltár egy pogány cigánysoron: természetes, hogy a patika az „Edes Polluxhoz” volt címezve, és a reklám-oltár egyik szárnyára festett Castor éppen félreérthetetlenül gyönyörködik a másik szárnyra festett Pollux „édességében”. Az a csodálatos művész, aki ezt a Pollux-figurát idefestette, hogy került ebbe az agyonkölnizett trágya-fészekbe? – a fiatal király el se tudta képzelni. Pollux aktja háttal áll a nézőnek, mindkét figura leheletszerű, mint egy vázakép vázlata, a fiú karcsú, kamaszos, éretlen, olyan, mint az első utáni hús levegő szaga, fanyar ízetlenség és mégis erjedő kékítő, a fejét kissé félrehajtja, könnyű haja kevésbé megbomlik a vállán: nem lehet tudni, hogy szomorú-e, mint egy önmagát sirató Adonisz, kacérkodik-e vagy unatkozik, önmagát élvez buja spleennel vagy a távolban zabáló csikóit nézi, mint egy bizánci mozaikon a pásztor-Jézus a bárányokat. Bal csípőjét kissé felhúzza, oldalt egészen keveset kidomborítja, testsúlyával a jobb lábára dől (millió szobron láttuk már ezt a mozdulatot és nem lehet vele betelni: talán nincs ennél szemérmetlenebb dolog a világon). Hátgerincének íveltsége, alig-árka olyan volt, mint az asparagus magyar neve: nyúl-árnyék, – valóban csak egy kékes indázó lehetet.

Közben a falu tele volt rendőrökkel, vigyáztak, hogy a kábító Pollux-ital ne kerülhessen a parasztok kezébe, képzelhető, hogy a patikára vigyáztak a legjobban.

A városból kifelé baktatva (fájó fejjel és némi émelygéssel) elvonultak Tarquinius szeme előtt az ő eltűnt „Pollux-édességei”. Egy hosszú-hosszú görög fiú, athéni matematikus és zenész: egy múlni nem tudó nyári estén ültek együtt, mindenféle crucifixumokra emlékeztető lécekkel megtámasztott körtefával szemben. A fiatal görög keskeny de magas athéni támlásszéken, bő fürdőköpenyben. Oly megható volt ez a vékony gyermek az óriás karszék oroszlánfejes támasztófái között, a bő strandkabátban, melyet kétszer is körül tu-

dott tekerni alig-ízelt nád-testén. A fürdőszoba ajtaja még nyitva volt, a függöny félig elhúzva: a tócsák és szappanhabok még éltek, és lassan, mint a lusta teknősbékák mentek a helyükre (bizonyára mindegyik tudta, hogy merre). Jó volt nézni a halvány-ezüstre piszkolt vizet a medencében, amely még szintén élt a lubickáló fiú emlékéért: a csap majomfején még úgy állt a szappanhab, ahogy szappanos kezével elcsavarta.

Tarquinius a földön ült az athéni kamasz-filozófus lábainál, még egy rab-szolgalány is volt a kis teraszon, az muzsikált nekik. Az athéni nagyon szerette a zenét, és valami szemtelen, bájos kérleléssel mindig zenét, csak zenét kért Tarquiniustól. Egyszer nem volt otthon a király és a komisz kis athéni egy tizenkét tagú zenekart fogadott fel a király számlájára. Mikor Tarquinius késő éjjel visszaérkezik a palotába, már messziről hallja a fantasztikus zenebonát, és a fiatal görög, mint valami megkerült Hermés kavarja a taktust hosszú karjaival. Most megelégedett egy hangszerral és komolyan hallgatta; volt valami gye-rekesen komikus benne, így fürdés után: mosolyogni kellett hirtelen tisztasá-gán, és a melegvízszag, amely a bőréből áradt, valami idilli légkört teremtett körülötte. Tarquinius a lábánál ült, átölelte térdeit és az ölébe hajtotta fejét... „Egyikük sem mozdult, és mégis eljutott hajójuk Cythéra szigetére” – ahogy az egyik finomkodó udvari költője fejezte ki magát.

Másik „Édessége” is szerette a művészeteket; tele volt villája képekkel, szobrokkal, vázákkal, de talán igazi világa mégiscsak az aréna volt: gladiátorok, úszók, kocsiversenyzők. Sűrű, tömött, fekete haj, finoman töbetört orr, mint a lykiai meg lydiai királyoké; egyáltalában, valami nagyon kisázsiai, örményes, cigányosan levantei, és ugyanakkor (ez volt egyik élettani pikantériája) ordí-tóan nem sémita, hanem kegyetlenül, hidegen árja. Ezzel egy Nápoly-vidéki kocsmában barátkozott össze. Sokat ittak, ették a nyakukba lógó éretlen apró almákat, együtt is maradtak, kockajátékban elnyerték egymás ruháját vagy zá-logos-játékhoz zálogba tették, már maga sem emlékezett pontosan. Látta a gla-diátort késői mécs-fényben, bágyadtan görgetve kezében az óriási borostyán-kockákat. Olyan színű volt ilyenkor a bőre, mint azok a görög vázák, amelyek a „vörös-fekete” családba tartoznak; aztán látta esős, párás hajnali szürkület-ben, miután egész éjszaka máshol mulatott, és reggel állított be Tarquiniushoz, megkérve, hogy nála alhasson: és anélkül, hogy a választ bevárta volna, hatalmas cirkuszi Hérakles-mivoltát végigdöntötte Tarquinius langyos lepedőjén. És látta egy kötélcsomó tetején, napkúrázva egy afrikai hajón, hason feküdt a pipacsvörös óriás dunyha-vitorla alatt; tulajdonképpen sohasem szerette Tarquiniust.

Búcsúzás ide, búcsúzás oda: több Castor meg Pollux nem vonult el Tarqui-nius emlékezetében...

Állítólag Castor és Pollux alapították meg széles-e kultúrvilágban a fegyver-táncot, ami mindig elég szórakoztató jelenség volt Tarquinius számára, mert

egy pár pillanatig izgalmas elmefuttatásokat lehetett gyakorolni arra vonatkozólag, hogy mit is jelent egy ilyen fegyvertánc? Háború és őrültség végső azonosságát? Szadizmus és kéjelgés furcsa összefüggéseit? Haláltánc és komédia-orfeum közös gyökerét? Volt itt meszelő-pamaccsal festett álarc, ázsiai ámokfutás, bordély-reklámnak beillő hastáncok, véres párbajok és strucctollas dívatbemutató: szóval színház, kéj, történelem, halál-horror egyszerre. Talán vannak, akik ebből valami tanulságot tudnak levonni, Tarquinius csak az emlékképei között válogatott. Valamelyik legenda szerint Athéna istennő maga fuvolázott ezeken a kardos-lándzsás, pápua és nyám-nyám stílusban előadott csata-bacchanáliákon. Öregkorában mi mást csinálhat ez az egész kultúrált kultúra, mint amit Athéna? Fuvola-szólót játszik a barbárok haláltáncához... Nem játszva oktató legenda?

Tarquinius egyik vén katonája mesélte a következő történetet egy ilyen Castor és Pollux fegyvertáncról: valahol a vaderdővel és hóval borított trák hegyek között, fent a zimankós magasban, volt egy görög határőr laktanya, az utolsó, amelyik még Hellászhoz tartozott. Harminc-negyven ember élt itt a zordon magányosságban, a kutya se törődött velük, se a hazájuk, se az ellenségeik, talán el is felejtették a remete kaszárnját. A bakák élete nyomorúságos volt, de a tisztéké paradicsom. El-elportyáztak egy kis fosztogató vagy rabló-körútra (a dolog egyszerű volt: minden görögötől, akit kiraboltak, jegyzőkönyvet vettek fel, hogy kémkedésen csípték), ha különösen szép gyűrűkre vagy aranykanalakra bukkantak, eladták ott feljebb, az ellenséges Balkánon. Néha hadititkokat találtak ki és azt adták el a barbároknak, ezért is kaptak egy pár füstölt oldalast vagy sózott ringyót.

Egy csikorgó téli éjszakán a kapitány a földön horkolt égnek dudorodó házával, tátott szájjal, szétvetett karokkal. Nője (sovány, mint az akácfa-száracska, melyről letéptek már minden levelet a „szeretsz-nemszeretsz” játék végén) a szerteszört ezüstpénzeket kotorászta elő az ágy meg a lándzsa-tartó szekrények alól (keze fekete volt a piszoktól, térde meg céklás a durva, gyalulatlan hajópadlótól); de hirtelen abbahagyta, mert az ablak előtt hol felbukó, hol kihunyó fényt látott imbolyogni, mintha valaki lámpával közeledne, csak nem egészen biztos az útjában. A lány rázogatta a hortyogó kapitányt, de mit ért ez a kis zöldbéka kéz a vaddisznó-tetemen? Pár pillanat múlva zörgettek: az éjjeliőr volt, akinek a kapitánnyal volt beszélője. Hogy egy össze-vissza vörösborozott lepedővel takaródzó gyereklány nyitott ajtót, az fel se tűnt neki: a Márssal társalkodó Vénusz beletartozott a szolgálati szabályzatba. Szörnyű nagybajuszú, hunyorgó szemű, tudálékos ember volt az éjjeliőr: érkezett élete nagy pillanata, jelenthetett valamit, amit érdemes jelenteni.

A félmeztelen lány beeresztette, visszaült az ágyra (az imént a lepedőt persze nem tisztességből, hanem csak a januári huzat miatt tekerte magára félig-meddig), és kérdezte, hogy mi van? de minek is kérdezte? mi köze volna neki

ehhez az egész marcona butasághoz? A fontos az, hogy fölszedje, ami szétgurult, aztán biztonságban hazajusson. Hopp, ebben a pillanatban hallott valami csikorgást az őr bakancsának vasszőgei alatt. Anélkül, hogy egy szót is szólt volna, hirtelen leguggolt, kezével odébb lökdöste a sáros cipőt, – jellemző, hogy keze hátával végezte ezeket a szemtelen és undorkodó kis ütögetéseket. Miközben a gőzölgő vízimedve végre megértette, hogy mit kell tennie, saját maga hajolt le a pénzért, de ekkor fele fegyverzete a földre meg a kapitány fejére zuhant...

(mikor a handlé körútjáról a rongypiacra tért meg és a földre borítja talyigája tartalmát, abból potyorásznak ilyen ócskavasak).

Ki a fene fog itt ebben az elátkozott vagy elfelejtett tibetben rozsdát radírozni vagy varrni vagy kihullt szög helyébe újat srófolni? Hiába dobálták volna az egész kaszárnya minden vaságát a kapitány fejére, attól sem ébredt volna fel ez a disznó. Az éjjeliőr, aki valahogy úgy nézett ki, mint Nietzsche, ha Wilhelm Busch rajzolta volna, haptákba vágta magát, és ne adj'isten, hogy a szobában ténfergő kis szerelmi ebihalnak mondja el a mondókáját. Ott állt, lucskos fóka-pofával, tomporhoz ragasztott nagy kezetalpaival, kidülledt szemekkel szuggerálva a túlvilági álmában párolgó kapitányt: és mondta-mondta a dolgot, olyan szaftos, misztikus gusztóval, mintha legalábbis sört ivott volna. A félmeztelen, blazírt kis venerika néha odafigyelt, néha röhögcsélt, közben szedegette a földről a lepotyogott rozsdás páncél- meg szij-darabokat...

(azzal a finnyással forgatva őket a kezében, mint ahogy a frissen jelentkező cselédlány fitymálja a bonbonniereket Faucigny-Lucinge hercegnő szobájában, jelezve, hogy ő egyáltalán nincs elájulva egy párezer éves kínai porcelántól).

Amit a szuszogó éjjeliőr elmondott, az nagyjában a következőkben állott: egy futár jött hozzá, és jelentette, hogy holnap hajnalban katonai és papi küldöttség érkezik a kaszárnyába (több mint egy éve nem ellenőrizte őket senki!). Holnap van Castor és Pollux legfőbb lovagi ünnepe, melyet itt fognak végignézni ezek a vezértábornagyok és „kasztrált pollució”-pápák... – hogy a bakter mondta-e így? hogy a leányka értette-e így? avagy talán a kapitány álmodta így? nehéz volna rekonstruálni. Szóval ezek a katonai és egyházi nagyurak itt fogják megünnepelni Castor és Pollux harci tánc-ünnepét. Amikor az őr a jelentést befejezte, a félig döglött kapitány úgy látszik fülében megérezett valami változást, mert egy hirtelen tuss-röffenéssel félrefordította fejét és moll-változatban kezdte témáját feldolgozni.

Aztán az őr, mint aki dolgát jól végezte, ki akart menni a szobából, de a raskogató lány, fajtájabélieknek túlvilági nyugalomával és semmibe néző szemével lehülyézte, magára vett valami katonai köpönyeg-félét, amit a fogasról emelt le, rászólt a salabakterra, hogy világítson neki, és azzal átmentek a szomszéd barakkba. Az öreg, az alig világító, de rettenetes nagyméretű lámpával állandóan morfondírozott az úton, de a lány nem törődött vele, unalmasan, de biz-

tosan ment a főhadnagyi barakk felé. Most nem is fázott különösebben, – ezek a gyermekek a finnyásásgnak és váratlan fakírságnak furcsa keverékei.

A barakkban még ébren voltak. Értelmes beszédről egy ideig szó sem lehetett. Vagy húszan mulattak az asztal körül. Mikor meglátták a fura-pongyolás nőt, neki estek, éljeneztek, az asztalra emelték. Erre egy másik szuka, egészen lisztes bőrű, fertelmesen vörös hajú kövér nő, aki eddig valami vaságyon szivarozott egy félig elrágott kincstári virsli-csutkával, felugrott, rekedt hangon átkozta és szidta a kis szalmacsontú kamaszlányt. A katonák két táborba rázódtak, ordítottak, mialatt a bakter szertartásos körülményességgel elfújta a lámpását: „spórolni kell, ki tudja, ezek a reggel érkező urak nem rovincsolják-e a lámpabelek és lámpaolajok könyvét?” Kurta körmeivel gondosan simogatta a kialudt lámpabelet, hogy egy szikra se maradjon rajta. A végén még egyszer nagyot fújta rája: ez volt a pont.

Mikor a vékony hölgy valahogy megértette néhány józanabb katonával, hogy komoly dologról van szó, fogták a vöröshajú elhízott messalinát, összekötötték a kezét, az egyik vaságyról letéptek egy szép stráfos lópokrócot, rádobták és kitoloncolták a disznóólba; két kutyamasót odaszögeltek az ól elé, csillag-pákászó éktelen dzsidákkal, – odafent az istenek pasziánszozhattak azzal, hogy a disznó vagy a másik visítózott-e jobban.

A főhadnagyt rendet teremtett: egyszerre mindenkit vigyázzba állított, ő maga leült egy székre, a sovány lányt térdére ültette, ha még valahol valami ruhadarab volt rajta, azt kadétos fricskázással ledobta róla (mint ahogy a hámozott kemény tojásról pöcköli le aanyagul otffejejtett hék-szilánkokat), és rövid beszédbe fogott.

– Holnap reggel, ellenőrzés, szemle, haditánc. A vezérkar és a papság színe-java jön megnézni bennünket. Csak néhány óránk van hátra. A legénység rongyos és sovány. Éveken át hiába beszélünk reggeltől estig a fejükkel, hogy egyenek: valami furcsa proli-dacból, csak hogy a tiszturaknak ne kelljen engedelmkedniük, otthagytak minden finom ételt. Mi? Mi ettünk lelkiismeretesen, hogy ne maradjon pásztor nélkül a nyáj. Kis-Ázsiából, Rómából, Egyiptomból hoztuk a legszebb és legmelegebb ruhákat: dacból a bakancsukat törölték beléjük. Kénytelenek voltunk eladni az egészet a barbároknek. Még aztán is mit tettünk? a pénzt felajánlottuk nekik, szégyenteljes röhögvényt csinálva minden függelemből és fegyelemből. Ezt nektek mondom, bajtársaim, bár fölöslegesen, hiszen úgysis tudjátok. És ha ugyanezt holnap elmondom a generálisnak, még fölöslegesebb lesz, mert ők a demagógok hatása alatt állnak és nekünk már nem hisznek egy szót sem. Parancsom tehát a következő: a legénységnek holnap reggelre *meg kell híznia!* Mit bámultok, mint a hülyék? Holnap reggelre itt mindenki kövér lesz, ugyanakkor a tisztikar minden egyes tagja sovány lesz, mint a kaszás halál hosszúnapkor. Hogy ezek a seggfejű puccerok eleven disznót nyelnek-e le egészben, avagy hogy ti a harminchárom lotyó

párka orsójára spulnizzátok-e a beleiteket, az engem nem érdekel. Szerintem mindenesetre át kell rohanni Bistunyiba: felharangozni a kofákat és a hentéseket, rögtön, de azonnal, és a szakácsokat is. Amint megfőtt, megsült valami, bele a kondérokba az egészet és zabáltatni a legénységet, zabáltatni, zabáltatni, amennyi csak belefér. Egy másik különítmény épp ilyen villámtempóban ruhát szerez. Ott van az a rongyos színház, amilyen szemét bódé, annyi maskarájuk van, katonák, hetérák, erdei madarak meg puccos istenfélék: mindegy, akármilyen, majd azt mondjuk, hogy a Castor és Pollux haditánc alkalmával itt ez a helyi szokás. Ha a színészek morognak, szájonvágni őket. És van ruha a nagykuplerájban: olyan pongyolák meg pacsulis klepetusok, hogy ezek a papok elájulnak, ha meglátják benne a katonákat. Athénbe' se fogják ezentúl másképpen csinálni! És a harmadik textildirekción: a barbárok határőr kaszárnyái. A pénz-kérdés most, bajtársaim, nulla. Van pénz! Fizetünk annyit, amennyit kérnek, csak adják kölcsön egy napra azt a cefet mundérjukat. Tehát a színházban kezdeni, a lányoknál folytatni, és ha még kell, akármilyen pénzért a barbároktól kölcsönözni. Végeztem.”

(„Én még nem” – szellemeskedett a főhadnagy ölében a váratlanul felélénkült kis savanyúság.)

A szomszéd nyomorék kisvárosban a színészek bent laktak a színházban: ruhatár, öltöző, hálószoba, háziállatkert, hangszerraktár, minden együtt. Ott is főztek. Ez volt aztán a csendélet. Némelyik komédiás amúgy álarcosan vagy rikító-zöld faunának meg majomsegg-vörös pokolkutyájának kifestve kezdte előadás után a fröccsözést, úgy is aludt el. Egy nagy Bacchus- vagy Gorgó-állatot már azért is tett a fejére, hogy a fölötte lévő emeleti priccscről a poloskák ne közvetlenül az arca közepébe végezzék a halálugrást (lehetett hallani, ahogy „kopp-kopp” bukfenceznek az érett csimaszok az álarc nizzai pappendeklijére). Egyáltalában aki finom, rejtett hangok ínyence volt, az itt kielégíthette gurmandériáját: néha meg-megzizzent, megbondult egy gitár, tudniillik a húrok alatti nagy fekete lukba beleesett egy patkány; előbb megveszekedetten körbeszaladt a hármamos-nyolcasos-csípős hangdobozban, aztán próbált visszamászni a lukon és eközben megpengette a minden krisztusoknál kegyetlenebbül megfeszült húrokat.

Egy öreg mámi, Frisier-hárpia a szanaszéjjel dobált parókákat szedegette össze: hány ripacs-lány dobta le magát parókástul (vagy az alvásnak vagy a barátjának), és az öreg fodrász-dáma nem zavartatta magát, macska-halk flanelpapucsában odatipegett a tetves nászágyakhoz („o tymbos, o nympaion”), és a szerelem legőrültebb pillanataiban szép csendesén lehúzta a színésznő fejéről a parókát, kissé odébb tolva a csokolódzó férfi fejét, mint valami buta állatot, aki rossz helyen keresi az ételt. A nénike olyan diszkrét és finomérzésű volt, hogy ha például egy hatvan éves, kopasz kóristanő fejéről húzta le a méteres szőke habléány-hajat, akkor a szalmazsák mellett elfújta a szemölcsös gyertyát,

hogy a hirtelen változás ne zavarja az urat. De hát a parókákat minden éjjel sorjában, szépen ki kellett fésülni. Ez is a finom hangok világába tartozott: ahogy lapos „paff” hanggal rádobta a lekaparintott parókát a stoppolófa-formájú műfejre, ahogy csöndes dűnnyögések között végigsűrűzte a halott szőrövet, és recés hüvelykujja körmén egytől egyig megvizsgálta a benne talált rovarokat, némelyiket visszaengedve az élet paradicsomába, másokat meg a kegyetlen halálba sercentve.

Volt egy bandzsa bolond zenész a társulatban, aki reggeltől estig gyakorolta a fuvolázást (nyugodtan elmehetett volna statisztálni Picasso: „Joie de vivre” című kentaurus-szatiros képéhez); de persze ilyen vad télvízben nem gyakorolhatott nyugodtan, mert odakünn megfagyott volna, itt bent pedig nem zavarhatta az alvókat meg a szerelmeskedőket. Erre szegény hülye több lópokrócból cukorsüvegnyi sátrat formált magának, és az alatt flastromozta delírium tremens-es ujjával a kétágú nádsíp lyukait. Mikor már majdnem megfulladt, kihámozta fejét a fújtó rongyokból, kirázta a nyálat a síp szopókájáról (mint gyerekek a szappan-taknyot a szalmaszárlól, mikor nem sikerült a szappanbuborék), aztán visszahúzódott szegény izzadt eszkimó csiga, és skálázott meg modulált tovább.

Ezt a társaságot zavarták meg a katonák, hogy ruhákat raboljanak a holnapi Castor és Pollux harci tánchoz. A fosztogatás azért tartott sokáig, mert a színház mellett volt egy ringlispiel, és a kivezényelt katonák, jóformán mind, a tündérhintókba és a bazedovos fa-pegazusokra pattantak; sikerült megtalálniuk a rejtett kintornát, persze azt is rögtön jártni kezdték; úgyhogy míg a részeg különítmény a vurstliban pitykézte lúdbőrösre a bódé falait a kihányt kincstári tarhonyával, azalatt a sok színészre alig akadt két-három katona, aki a ruhákat elvitte volna. „Ruha kell?” Ruha kell?” – csicsergett az egyik házi ringyó; és miközben a zavaros nézésű tiszt (pupillája úgy kevergett buta szemében, mint a széthabarintott tojássárgája a rántottában) csak úgy gépember módjára hajtogatta a kapott parancsot, – anyaszült meztelen volt. Tiszta szerencséje volt Jehovának, hogy nem ez volt Ádám, mert ebben még egy Évára-való csontot se talált volna. „Ruha kell? Ruha kell?” – oboázta tovább finom gúnyjal a kis szajha, és a mafla tiszt orra előtt rakta be kardját, gatyáját, trombitáját, osztrigahéjnál kisebb zseb-pajzsát a színészek kellékes szekrényébe, még jól meg is csörgette a kulcsokat. A pucér Achilles ordítani kezdett az emberei után, de azok azzal voltak elfoglalva, hogy a körhinta falovain talált szervi hiányosságokat pótolták szőrös sisaktaréjjal felbokrétázott fejszékkel, meg kajla kürtökkel. Végül találtak egy öreg trotlit, olyasféle volt, mint egy Ezopus-szobor a panoptikumban (annyira púpos, hogy szemérmes fügefalevele az ádámcsutkája táján fityegett); ennek a hátára raktak hetéra- meg istenkosztümöket, egy jó-füttyű ostorral a szegény öreg bokája közé sóztak, azzal „Achilles” vitte a zsákmányt. Amikor a körhintások nagy nehezen leszédültek

a lovokról, rögtön ott helyben „beöltöztek” a Castor és Pollux-tánchoz. Szőrös-mellű mangalicák rétestésztára szagatott nimfa-kombinékat húztak magukra, fiatal fiúk hófehér párkaparókat csurgattak a fejükre, az egyik mázsás mell-páncélja fölé valami melltartót ragasztott, mint holmi pókhálós napszemüveget a szivikéje védelmére, – a vezérkari tábornok holnap meg lehet elégedve.

A nyilvános-házban még könnyebben ment a dolog. Ugyanis éppen azon éjjel volt a kötelező fürdőnap. Ezt az öreg tulajdonosnő fenemód komolyan vette. Aznap az egész Vénusz-templom zárva volt; a lányok (lányok? ilyen bókot se kaptak még életükben szegény háj-banyák...), a lányok maguk mentek az erdőbe fát szedni, hogy tüzet rakjanak a vízmelegítéshez. Dézsákat kértek kölcsön a savanyúkáposztás kofáktól, és üres hordókat a kocsmárosoktól, mert nem volt elég kád a szentélyben. Reggel a lányok a tulajdonosnőnek szépen sorjában leszurkolták a szappanpénzt, – azt az öreg néni maga vásárolta, nehogy az elefánt-csordára emlékeztető bajadérok lecsapják. Este aztán gőzölögtek a nagy bádofazekak a konyhában, szuszogva cipelték a lányok, a fürdésnek már félig nekivetkőzve, izzadt hajakkal és lógó vállpántokkal („Cila, húzd föl ezt a vacakot a vállamra, idegesít, ha könyökömre csúszik, nem tudok dolgozni... édes vagy, köszönöm”). Az öregasszony kiosztotta a szivacsokat is és a – barátfüle tészta nagyságú – törölközőket, aztán sorba vizitálta ezeket a gyűrűs húsú háj-buddhákat, hogy lelkiismeretesen tisztálkodnak-e. Néha stichpróbákat végzett, úgy ahogy a pedáns háziasszonyok végighúzzák ujjukat a faragott szekrény legrejtettebb vajúlatain, hogy lássák, rendesen törülgetett-e a cseléd, ugyanígy a néni is végzett ilyen villám-kísérleteket, utána órákig szagolgatta az ujját (mint aggályos fogorvos azt a ronda tűt, amelyek a szuvasodott lukban kotorászott), és még egy öblítést vagy szappanos irrigálást parancsolt.

Mikor a részeg katonák betörték, a dézsában lubickoló nők azt se tudták, örüljenek, hogy ennyi férfi jött hozzájuk, vagy elrabolt ruháik után sikongasának. Ha most jött volna a vezérkari tábornok és a legszentebb papi kollégium, bizonyára szebb Pollux-táncot látnak, mint holnap reggel: a bakák berontották a nők fülelt kis gyufáskatulya szobáiba, a szekrényeket ki se nyitották, hanem csak úgy lyukasztották (mint a befőttes üveg pergamenjét, ha a háziasszony türelmetlen a spárgát kibogozni), – húzták kifelé a mucai pongyolákat, és ezeket felhúzza kezdték riszálni magukat a dézsákban dinsztelődő hölgyek előtt.

A piac alig négy-öt bódéból állott, azokat könnyű volt kimagozni. Némi lyik kofa zsákjai meg ládái között dudált a hópelyhek és a csillagok felé (az égnek fordult csizmaorrokon kis tornyokat rakott már a szelíd cukor-hó). A részeg bakák vagy beléjük rúgtak, vagy lándzsával bökték oldalba őket (mintha kopogtatnák, hogy jól kisült-e már egyik felük és nem kell-e megfordítani). Közben a teherhordó szamarak ott álltak libasorban a nyomorult kis hegyi úton; egy félkegyelmű szolgálta pukkadásra duzzasztott pofával fújta le a havat

a szamarak hátáról, aztán elővett egy kis kefét, azzal a legválasztékosabb Figaromozdulatok kíséretében elválasztotta a szőröket szegény didergő csacsik hátgerincén; persze, mikor észrevette, hogy a szomszéd állatot pillanatok alatt ismét elborította a hó, eszelős ijedtséggel odaszaladt, és kezdte előlről a fújdosást: hogy majd ha a csomagok jönnek, tiszta legyen minden.

A piac mellett volt egy óriási szemétláda: nagyobb volt, mint bármelyik bódé körülötte. Persze a katonák annak estek neki, mert azt hitték, ott van elrejtve a kincsek kincse. A legkisebb zavart az okozta, hogy egy dúsgazdag vén krumplis kofa-asszony fiatal férjét ott találták százíves újságpapírokba csomagolva, méghozzá egy ifjú delnővel, aki nappal fagyasztott húst árult egy – párizsi café-asztalnál is apróbb – márványpultocska mögött. Mikor a hölgyet kisöpörték az óriási ládából, csak úgy potyogtak róla a dinnyehéjak meg cipőfűzők. Ki kellett nyitni a boltját, hogy a lila marhaszegyeket, meg kecskecsülköket a katonák sorba legombolhassák és a szamarak hátára rakják.

Nem volt nagy a zsákmány: szárított halak, keményebbek, mint a pénz, és íztelenebbek, mint egy rozsdás kés; egy pár hordó savanyú káposzta, meg vas-tag falú fazekakba fojtott uborka, meg bolondzöld kecskeszarvú paprika; zsákokba fagyott krumpli, üveges és édes, megevés nélkül is elég gusztustalan volt. A boltozatos pincekonyhákban megindult a főzés: a rántás már csirizzé fagyott, de a tűz nem volt megrakva, a katonák hozták a lángoló fidibuszokat, de aprófának még a hírét se látták. Dobverővel keverték a levest és csípővassal emelgették a lányok szoknyáját, egészen a nyakukig, és percek alatt olyan füst támadt a szénné égetett húsoktól, hogy az egész legénységnek ki kellett rontani az udvarra. Mondani se kell, hogy csak a félkegyelmű csajka-szolga maradt a konyhában, és ugyanazzal az akkurátussággal, ahogy előbb a havat fújta le a szamarak hátáról a hóviharban, most a füstöt fújta, fújogatta kifelé, lépésről lépésre, mint valami lelkiismeretes sekrestyés, aki szent Orsolya mind a tizenegyezer szűzének szent képéről akarja egyenként lefújni a port.

Közben fent a hálósobákban fújták veszettül a riadót: a legények álombandzsán, csipásan, izzadtan és kócosan kapkodtak a fegyvereik után. Hiába fordította ki a torkát egy kis pepita-sarzsizs irodista, hogy nem rohamra, hanem extra-zabálásra kell menni, ebből szegény katonák nem értettek egy szót se, mert a hosszú, folyósó-formájú hálóterem két végébe állított kürtös olyan furorral trombitálta a riadót, hogy egy ilyen kis félcédulás szúnyogot valóban még a szomszédja se hallhatott. Képzeltük, mi lehetett szegény bakák fejében, mikor riadó után a következőket látják: izzadt trógerek óriási kondérokot cipelnek tántorogva a hálósobába, kegyetlenül rúgják félre az útjukból a rozoga vaságyakat, bablevest szétlocsolva a dunyhákön és szalmazsákokon, utánuk röhögve és padlást lyuggató kurjongatással káplárok és őrmesterek, a színesek és kapcsolt lányaik legfarsangibb kosztümjeiben és álarcaiban, és mindezen tetejében az egyik százados (közismerten a legkövérebb), jóformán pu-

céron, de egy (lapos X-ekben összepertlizett) alkony-rózsaszín nagy fűzőben, magasan a feje fölött tartott ezüstrámás kezitükörben nézegeti magát: ordít és átkozódik, hogy még mindig nem elég sovány, szabad kezével pofozza tisztiszolgáját, végig a hálósobán, keresztül paszulylevesen, dunyhán, Pallas Athéna-álarcon... csak a plem-plem altiszt nem veszíti el nyugalmát és hidegvérét: ott, ahol a szétpofozott tisztiszolga lába nyomán sár maradt a padlón, leguggolt, és mint egy nagyképműen aggályos biliárdozó, mikor céloz, fújja, teljes erőből a port a fekete-fehér kockás kőpadlóról.

(Tarquinius már nem emlékezett pontosan, hol látta sok-sok utazása közben azt a jelenetet, hogy egy pékműhelyben, hosszú asztalnál állnak sorba cipó-dagasztó kis vajdlingjaik mellett a munkásasszonyok, és az asztal végében áll egy kretén kis munkavezető, aki háromrojtos kis pojáca-ostorkával veri a taktust, ami szerint jobb ököllel vagy bal marokkal, greifolólag vagy döfködőleg kell a tésztába nyúlni. Hát erre a jelenetre – Egyiptomban volt talán? – emlékeztetett a legénység éjjeli etetése: parancsra meghízni éjjel egytől hajnali ötig.)

A nem nagy sikerrel soványra fűzött tiszték állandóan ellenőrizték az etetést, vezényelték a kanalakat és a csajkákat, hol részegen csókolgatva kapacitáltak evésre a katonákat, hol meg sarkantyúikkal perforálták egy kicsit a vádlijukat, mintha legalábbis postabélyeget akarnának metélni belőlük.

Reggelre az egész társaság hullazöld és hullafehér volt a szakadatlan hányástól és hasmenéstől. Mikor az első hivatalos szemlét tartották (a generál-major és a papi kollégium megérkezése előtt), az emberek úgy tántorogtak raporra, mint a tejfölös legyek, vagy mézbe-sántult szeptemberi darazsak, még a kaszárnya-udvaron is öklendeztek meg egybebeztek. „Siralomház? – az nem, szó!” – mondta bölcsen a parancsnok. És a völgyből hangzott már a muzsika, jönnek a papok és főfő-kapitányok. A legénység sápadt, mint a vérszegény meszes-gödör, és soványabb, mint a rosszul mért halszálka. Be köll festeni őket és a mellvérték alá párnát, dunyhát vagy akár fél szalmazsákot szíjazni. Hogy legyen idő, egy rögtönzött követséget küldtek a völgybe, forró italokkal meg gőzölgő mustáros, köményes virslikkel: talán míg ott egy tábori sátorban elfogyasztják villásreggelijüket, sikerül az egész határőrséget pirosra festeni és dunyhákkal megtokázní. A szegény kolerás bogarakat megint sorba állították, a sor egyik végén egy öreg színész kezdte a szakszerű rúzsozást, a másik végén egy (másra már úgyse használható) örömlány. Mikor a sor közepén az öreg ripacs és a vén szajha összetalálkoztak, szalutáltak, bokáztak, kezet fogtak, majd együtt jelentették az ügyeletes tisztnek, hogy a legénység piros, mint az élet.

A völgyből mind erősebben szólt a zene: talán azt a Heléna-himnuszt is énekelték, amelyet előbb memorizáltak az öreg Tarquinius? Egyszer csak feltűnt a párás hajnalban közeledő menet: „a nagy szent papi kollégium és a főfőtábornokok díszmenete” – kiáltott fel egy lelkes őrmester. A felhők alul sö-

tétkékek voltak, aztán egy egészen éles vonal után aranyosak és rózsaszínek, jegygyűrű- és vadrózsa-színűek; ebbe a – Turner ecsetje alá kívánckozó „rose d’or” háttérbe rajzolódtak a falevelek fekete és néma árnykép-kivágásai; körülöttük némi foszló köd, ilyesmi marad a piócák flaskájában, úgy látszik, ez a váladékuk.

Az éjjeliőr, aki az egész készülődésről a legelső jelentést tette, állt legelő, egy meglehetősen hosszú és rozoga lépcsősor alján, melyen művészet volt feljönni, kivéve az eltévedt kőszáli zergéknek. Olyan formán volt csámpájára csorbulva, mint a lányok szép harmonikásra plisszírozott szoknyája, ha sokat csintalankodtak benne. A miederbe drótozott és spárgázott tiszt urak a felső bástyán várták a díszmenetet. Az éjjeliőr nézett, nézett és érezte, rémületes balsejtelemmel, hogy elkövetkezett élete utolsó pillanata. A menet már csak pár lépésre volt tőle. Nem volt ott sem elefánton himbálódzó főpap egyiptomi eunuch-legyezőkkel, nem voltak itt se görög, se római papok baldachinjaikkal, hó- és esernyőkkel, mint régen. Katonát sem látott egy felet sem, sem érdemrendekkel (cseréptető módjára agyonpikkelyezett) főhadtestparancsnokokat, se mitugrász stréber kengyelfutókat... amit látott, pocakjánál is jobban kidülledő szemekkel: az egy hosszú libasorban kanyargó paraszt-temetés volt. Ezeket nézte ő földre szállt Jupiternek és udvari istennőnek? Nem is mert ott a lépcső aljáról felpislogni a bástyára, ahol a pirosra mázolt katonák rogyadoztak, mintha viaszból készült sakkfigurák volnának egy jól bedurrantott tűzhely tetején.

A szegény parasztok meg csak jöttek, jöttek, nem nézve se jobbra, se balra, de lógó fejekkel, imádkozva, tilinkózva, szinte öntudat nélkül bandukolva.

MAGYAR A márciusi szám tartalmából

NAPLÓ Válogatás a mai dán irodalomból,

Tornai József, Oravecz Imre versei, Majoros Sándor és Szabó Gyula prózája

Interjú Szabad Györggyel

A Nemzeti Színház és amiről nem beszélünk – Kerényi Ferenc vitaindító tanulmánya

Irodalmi fejtörő

Kritika Fehér Béla, Géczi János, Gereben Ferenc és Hász Róbert könyvéről

Magyar Égtájak – határon túli lapok szemléje

A folyóirat megrendelhető: 1406 Bp. Pf. 15.